

Índex

Pròleg a càrrec d'Agustí Bosch i Gardella, director acadèmic del CUIMPB-Centre Ernest Lluch	9
Inauguració del curs “L'acció econòmica de la Mancomunitat de Catalunya”	13
Francesc Cabana Uns anys convulsos	19
Albert Balcells El marc legal i les competències de la Mancomunitat	33
Josep Maria Carreras Les finances de la Mancomunitat	61
Pere Aragonès La política agrària de la Mancomunitat	105
Ángel Calvo Comunicació i obres públiques	133
Programa	153

Pròleg

En la meva condició de director acadèmic del CUIMPB-Centre Ernest Lluch, em pertoca introduir el lector als textos d'aquesta col·lecció de tres llibres sobre la Mancomunitat de Catalunya, ja que provenen d'uns cursos impartits en aquest recinte universitari durant la tardor de 2013. No sóc un expert en aquesta institució primordial en la història de Catalunya però, entre les moltes condicions afortunades de les quals gaudim els acadèmics, hi ha que la gent ens suposi una certa perícia quan enraonem d'assumptes dels quals tenim un coneixement molt limitat.

La Mancomunitat és una experiència important de la nostra vida política per dues raons contraposades. Primera, perquè és una de les grans temptatives catalanes per encaixar a Espanya. Com totes elles, va acabar malament. I segona, perquè és un dels grans experiments d'enginyeria institucional que hem endegat en aquest país. Aquí, el balanç és molt més positiu i serà un referent obligat per al proper episodi d'enginyeria institucional que viurem els anys vinents: el disseny de les institucions de la República. En aquest nou episodi, haurem de tenir ben present una de les grans lliçons extretes d'aquell

experiment: la importància de la imaginació per a superar les restriccions imposades per l'entorn. Astúcia, se'n diu ara.

Es requerirà imaginació, per exemple, per a dissenyar una forma de govern virtuosa. És evident que les repúbliques parlamentàries del nostre entorn europeu presenten nombrosos avantatges, com per exemple que els seus parlaments són habitualment capaços d'escollir caps d'estat cerimonials que simbolitzen exitosament la seva comunitat nacional. I això és, en part, perquè s'han dotat d'una estructura institucional que permet al cap d'estat mantenir-se al marge de les controvèrsies partidistes. Però les repúbliques parlamentàries també sofreixen alguns desavantatges, com, per exemple, que el joc parlamentari de majories i coalicions sol deixar als ciutadans en un segon pla a l'hora de confegir governs i seleccionar polítics.

A l'extrem oposat hi ha les repúbliques presidencials, més habituals en el continent americà. Allà, l'avantatge és que l'elecció directa del president de l'executiu comporta una major responsabilitat política del president envers els ciutadans, ja que aquests tenen una gran capacitat per a premiar-lo o per a castigar-lo directament amb els seus vots. Els anglosaxons ho anomenen *accountability*. Aquest és un concepte de difícil traducció a les llengües llatines, la qual cosa ja és simptomàtica. Però les repúbliques presidencials tenen també desavantatges, com per exemple que la intensa implicació política del president fa que hagi de prendre decisions necessàriament partidistes, i això fa difícil que sigui acceptat de manera col·lectiva com a símbol nacional. Aquesta dicotomia ens mostra que caldrà imaginació per a dissenyar una forma de govern de la República que sigui prou presidencial com per generar *accountability* però que també sigui prou parlamentària com per gaudir d'un cap d'estat que simbolitzi exitosament el conjunt de la Nació. I, a més, haurem d'anar amb compte de no caure en un semipresidencialisme que sovint aconsegueix el pitjor dels dos mons.

Un altre repte per a l'enginyeria institucional de la República radicarà en idear un sistema electoral virtuos per a elegir el nou Parlament. En aquest assumpte també existeixen dues grans alternatives.

D'una banda, els sistemes proporcionals dominants en el nostre entorn continental solen mostrar una envejable habilitat per ajustar la composició del parlament a les preferències expressades pels electors, de manera que l'hemicicle acaba essent un microcosmos —reduït però fidel— de la societat a la qual representa. Certament, això és un avantatge. Amb tot, aquesta virtut també té la seva banda problemàtica. El problema rau en el fet que el pluralisme de la societat genera sistemes de partits molt fragmentats en les cambres elegides amb aquests sistemes electorals. I la fragmentació parlamentària, tot i que pot resultar molt amena i divertida, dificulta molt la governabilitat. No falten exemples de parlaments molt proporcionals la fragmentació dels quals provoca que siguin reiteradament incapaços de confegir governs duradors i acordar polítiques eficaces. D'altra banda, tenim l'alternativa dels sistemes majoritaris molt habituals en el món anglosaxó i que constitueixen l'altra cara de la moneda. Quasi sempre garanteixen una majoria sòlida i duradora, però això només s'assoleix a través d'apartar del parlament algunes opcions polítiques minoritàries.

Això només són dos exemples de les moltes opcions que haurem de tenir en compte en els propers temps. La imaginació que varen mostrar els protagonistes de la Mancomunitat són un referent obligat per adreçar els reptes que ens ofereix aquest futur que volem pròxim. Que aquest bocí d'història ens serveixi per comprendre el nostre passat però sobretot per a construir el nostre futur.

Agustí BOSCH I GARDELLA

Director acadèmic del
Consorci Universitat Internacional
Menéndez Pelayo Barcelona (CUIMPB)
Centre Ernest Lluch

Inauguració del curs “L’acció econòmica de la Mancomunitat de Catalunya”

30 d’octubre de 2013

INTERVENCIÓ DE TERESA COCH,
GERENT DEL CUIMPB-CENTRE ERNEST LLUCH

Bon dia a tothom. En nom del Consorci de la Universitat Internacional Menéndez Pelayo de Barcelona - Centre Ernest Lluch els vull donar la benvinguda al seminari que amb el títol “L’acció econòmica de la Mancomunitat de Catalunya” tindrà lloc avui i demà, dins la programació acadèmica prevista per enguany, i per tal d’afegir-nos també la nostra institució, a la commemoració del centenari de la Mancomunitat de Catalunya.

El seminari d’avui forma part d’una trilogia de cursos sobre diferents aspectes de la Mancomunitat que tindran lloc al llarg d’aquesta tardor.

El d’avui estarà dirigit pel nostre apreciat amic i estudiós de reconegut prestigi Francesc Cabana.

Com queda palès en el títol del seminari, avui es parlarà de la política econòmica de la Mancomunitat en les seves diferents vessants, un objecte a tractar bastant desconegut en general: no obstant això, d’una importància cabdal.

Espero que tots vostès ho aprofitin i que gaudeixin de la jornada.

Dono la paraula al director del curs, el senyor Francesc Cabana.

INTERVENCIÓ DE FRANCESC CABANA, DIRECTOR DEL CURS

Gràcies, Teresa. Senyor president, gràcies per la seva assistència. Jo espero que els que us heu presentat en aquest curs en sortiu satisfets en el sentit d'haver adquirit uns coneixements que poden ser útils. L'acció econòmica de la Mancomunitat de Catalunya és la lliçó de com es poden fer coses amb pocs recursos, una lliçó en la qual els catalans per desgràcia hi tenim una forta experiència. És aquesta la lliçó bàsica. És aquesta la que desenvoluparan els diferents ponents que ho explicaran a través de les seves ponències. Primer començaré jo, el burro va al davant, amb una explicació del marc històric i social en el qual es desenvolupa la Mancomunitat de Catalunya. Seguirà Albert Balcells, que va ser el primer i el gran exponent de la qüestió econòmica de la Mancomunitat. I seguiran Josep Maria Carreras, Pere Aragonès i Àngel Calvo, en definitiva, els pocs especialistes que hi ha sobre el tema. No és una qüestió sobre la qual hi hagi una gran obra escrita tot i que la Mancomunitat va omplir uns anys i va representar un primer pas cap a l'autogovern, que es donà evidentment dintre del marc de l'estatut que va representar la Generalitat de Catalunya en la Segona República.

La Diputació és una entitat molt antiga; en canvi, la Mancomunitat és una entitat molt moderna. Jo, en la meua intervenció, a part d'explicar el que va passar en aquells anys, els ensenyaré també alguns títols de deute de la Mancomunitat que he dut perquè la meua afecció per la història econòmica em porta no tan sols a estudiar sinó també a veure les coses. I a vegades no hi ha millor lliçó que veure un títol de la Mancomunitat amb la signatura de Prat de la Riba o de Puig i Cadafalch per entendre el que va passar. Evidentment, quan parlem de Jaume I el Conqueridor, no podem tenir fotografies. De Prat de la Riba sí. I de Prat de la Riba sabem que va actuar dintre un mercat de capitals que li va proporcionar els recursos gràcies a una estructura borsària de la qual després els en parlaré. No em vull estendre més. Aquest és un curset en el qual hi ha lliçons per aprendre en aquest 2013. Els ponents saben molt bé del que parlen i estic segur

que donaran una bona lliçó i ens explicaran com es poden fer coses, no diré moltes, però sí coses, amb recursos propis. L'altre dia deia al ponent Pere Aragonès, que fa uns anys em van convidar a Castellterçol, bressol d'Enric Prat de la Riba, a una celebració en record de la seva mort —que fa molts anys que es commemora— per parlar d'ell. Em sembla que es tractava del dotzè o catorzè curs que es parlava sobre Prat de la Riba i, com és lògic, vaig mirar què s'havia dit sobre ell. Resulta que jo havia descobert que Prat de la Riba havia portat el telèfon a Castellterçol, però, per sorpresa meua, els historiadors ho havien oblidat. És molt important portar el telèfon. Moltes gràcies, i demano ara que el president de la Diputació de Barcelona ens faci l'honor.

INTERVENCIÓ DE SALVADOR ESTEVE,
PRESIDENT DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Moltes gràcies senyor Cabana, senyores i senyors.

Actualment vivim, dues celebracions històriques que commemoren dues fites assenyalades en la història de Catalunya: el tricentenari de l'Onze de Setembre i el centenari de la Mancomunitat. Per a la Diputació de Barcelona, sobre l'estructura de la qual es va posar en marxa l'organització administrativa i el desplegament institucional de la Mancomunitat, aquesta segona commemoració té una significació especial. D'una banda, per aquesta proximitat existencial, però si fem bandera de la Mancomunitat és, sobretot —més enllà dels simbolismes que són sobrers en la configuració dels projectes nacionals— la càrrega de concreció política de la Mancomunitat. El seu sentit positiu pel que fa a les repercussions materials de la seva acció sobre la gent, sobre els pobles i les ciutats del país, assoleix unes dimensions que és indubtable que no va poder tenir l'Onze de Setembre.

La Mancomunitat representa un esforç reeixit i fructífer d'ideal que té alhora la força dels símbols i dels fets. Prat de la Riba, al discurs que va pronunciar el 6 d'abril de 1914 en assumir la presidència de la Mancomunitat i declarar-la constituïda, no deixa de banda el valor de símbol, el valor de l'ideal. Al contrari. Després d'anomenar totes les demandes del país que la Mancomunitat esperava canalitzar —des d'una via econòmica sistematitzada que garantís el benestar col·lectiu fins a la plenitud de la llengua catalana, així com els serveis públics necessaris i les infraestructures territorials bàsiques—, després de reclamar tot això, Prat de la Riba no s'estava de dir: “Aquest és el nostre ideal i quan un ideal és, no una llista, un qüestionari acadèmic, sinó un sentiment i una voluntat i un entusiasme popular, cregueu senyors diputats que per alta que sigui la idealitat, la realitat, és ja ben a la vora.”

La llista de reclamacions d'objectius resulta indestriable de la voluntat col·lectiva de construcció nacional. És lògic que un govern supralocal com la Diputació, un govern que treballa com a eina de

suport als pobles i ciutats de la demarcació de Barcelona, se senti especialment reconegut en la trajectòria i exemple de la Mancomunitat. Perquè a més de ser el clar precedent, el pas previ a les dues etapes de restauració de la Generalitat al segle xx —concreció de l'autogovern democràtic de Catalunya— la Mancomunitat es distingeix pel seu origen municipalista. El seu paper fonamental en la construcció de serveis bàsics i de proximitat subratlla uns elements que la Diputació de Barcelona assumeix com a propis. Si aleshores, com diu Prat de la Riba en el discurs esmentat, l'objectiu era que no hi hagués ni un sol ajuntament a Catalunya que no deixes de tenir —a part de serveis de policia— la seva escola, la seva biblioteca, el seu telèfon i la seva carretera, el repte actual és mantenir i potenciar aquests i altres serveis de proximitat que són les pedres angulars del benestar i la qualitat de vida. Aleshores, com ara, la realització d'aquestes polítiques de servei públic va més enllà de la simple descentralització administrativa. Exigeixen una capacitat de plasmar amb eficiència, amb professionalitat, amb competència tècnica en optimització d'uns recursos migrats la voluntat de ser un país.

Ho he dit moltes vegades. Catalunya comença a construir-se des dels pobles i ciutats que la integren. La força dels municipis és la base del projecte del país, com hem vist repetidament en el desenvolupament polític dels darrers anys. Aquesta ambició política que es desprenia de les paraules de Prat de la Riba i dels projectes que va posar en marxa la Mancomunitat, queda ben definida en una altra frase seva dita a Sitges, el maig de 1917: “No hem fet la Mancomunitat per tenir una Diputació més gran.” En efecte, la visió de Prat de la Riba va prou més enllà. És un projecte de país. Té la voluntat de crear això que ara hem anomenat estructures d'estat però això vol dir que la Mancomunitat tancava l'etapa que va començar amb la caiguda de Barcelona el 1917 i n'encetava una de nova.

Les sessions d'aquest curs aborden aquesta singularitat del procés del projecte de la Mancomunitat, aquest acusat canvi de direcció política del país. Tractar la seva acció econòmica vol dir endinsar-se en la manera com aquells deu anys determinants de l'inici del segle

xx, Catalunya va començar a accelerar deixant enrere les Barcelones romàntiques de la Renaixença del segle XIX, per acostar-se ràpidament als nivells de progrés dels països capdavanters a Europa. Que aquesta acció econòmica va ser no solament ambiciosa sinó sobretot reeixida, ho demostra la continuïtat, el caràcter durador, d'una part important dels projectes i de les institucions sorgits en aquella etapa. El detall de les dimensions i l'abast d'aquesta acció econòmica no em correspon a mi donar-los en aquestes paraules inaugurals i tindrem ocasió d'endinsar-nos-hi al llarg de les ponències que integren aquest curs. Només vull subratllar que si els resultats van ser tan espectaculars, si van contribuir a restaurar el país de manera duradora, es va deure tant a l'altíssim grau de competència i eficàcia en que va treballar Prat de la Riba i el seu equip, com també a la fermesa i la constància amb què es van arrencar delegacions de serveis i competències al govern central. En el discurs fundacional ja citat, Prat de la Riba ho va deixar ben clar: "L'estat, autoritzant a les províncies per mancomunar-se no s'ha desensenyorit de res." La Mancomunitat va avançar en un camí ple d'obstacles, i això dona encara més la mesura de la seva enorme contribució. Ens dona una lliçó amb un profund sentit de responsabilitat institucional, la profitosa combinació d'una excepcional capacitat per posar en marxa equips i iniciatives de serveis públics que suposaven un salt endavant qualitatiu de grans dimensions, amb el manteniment d'una tenacitat política en la defensa de la identitat i la integritat nacional de Catalunya. Les prioritats de la política de la Mancomunitat que s'analitzaran al llarg d'aquest dos dies, s'han transformat en part, cent anys després. Vivim en uns entorns i una civilització prou diferents i les polítiques públiques han hagut d'adaptar-s'hi, i també han canviat les formes del que ens toca fer, del que cal que oferim a la societat. El fons de l'actitud de serveis públics que batega amb l'acció de govern de la Mancomunitat manté plenament la seva vigència. Honorem-la, doncs, no solament estudiant-la i recordant-la sinó revivint-la en la nostra manera de servir al país i treballar pel benestar de la ciutadania.

Moltes gràcies.

Uns anys convulsos

FRANCESC CABANA

Advocat i especialista en temes econòmics. Ha treballat a la Borsa de Barcelona (1957-1959), a Banca Catalana (1959-1982) i com a consultor per compte del Banc Mundial per als països del Tercer Món pel sector financer (1984-1992). Ha estat professor associat d'història econòmica de la Universitat Internacional de Catalunya durant el període 1997-2005.

És autor d'una cinquantena d'obres sobre història econòmica de Catalunya, de les quals destaquen *Fàbriques i Empresaris. Els protagonistes de la Revolució Industrial a Catalunya* i *Caixes i Bancs de Catalunya*, per la qual va rebre el I Premi Joan Sardà Dexeus, atorgat pel Col·legi d'Economistes de Catalunya. Les seves darreres obres publicades són *La cultura de la cobdícia. Les claus de la crisi econòmica a Catalunya*, *La Catalunya Emprenedora en Imatges* —en 4 volums—, *Espanya un pes feixuc* (2012) i *El crepuscle de les caixes* (2012).

Col·legiat d'Honor del Col·legi de Periodistes de Catalunya (2003) i del Col·legi d'Economistes de Catalunya (2006).

Col·laborador habitual del diari *Avui*.

L'any 1998 li va ser concedida la Creu de Sant Jordi.

Va ser president de l'Ateneu Barcelonès.

Qualsevol dels ponents —Albert Balcells, Josep Maria Carreras, Pere Aragonès, Àngel Calvo— podria haver fet perfectament la meva ponència i amb la màxima responsabilitat. Jo en canvi, no tinc la capacitat ni els coneixements per fer les seves ponències. En Carreras i en Balcells podrien parlar dels anys convulsos, de la mateixa manera que en Pere Aragonès i l'Àngel Calvo han escrit molt sobre aquest tema i coneixen bé el període.

La Mancomunitat de Catalunya va coincidir amb uns anys convulsos. L'historiador té la responsabilitat d'explicar el marc en el qual es produeixen els fets que exposa. No es pot explicar història sense explicar abans el marc històric. No es vàlid parlar del franquisme sense explicar el que hi va haver abans del franquisme. No podem parlar de fets concrets o d'etapes històriques de Catalunya, o de Nova Zelanda —m'és igual—, sense explicar quin ambient hi havia: l'ambient econòmic, polític i social. L'historiador té una exigència bàsica que és la d'encabir-se i emmotllar-se i entrar en aquella època per intentar entendre-la i, a partir d'aleshores, pot fer el seu judici. Un judici que serà evidentment subjectiu. La història, en tot cas, i això ho sabem molt bé, no existeix com una veritat objectiva. La història és la de milions de persones i en podem treure unes conclusions fins a cert punt. Sempre vindrà gent darrere nostre que traurà el suc d'aquells fets que nosaltres hem fet surar i que hem reconegut.

En aquest sentit, la Mancomunitat de Catalunya respon a uns fets que van ser relativament oblidats fins que els historiadors —com els ponents d'avui— van fer sortir en els seus treballs tot el que sabien de la Mancomunitat.

Com deia el president de la Diputació de Barcelona, Salvador Esteve, podem estar enorgullits del que va fer la Mancomunitat. Va fer bona feina amb pocs recursos i poques competències.

Els avenços de Catalunya i d'Espanya en l'àmbit democràtic i autonòmic, han coincidit sovint amb crisis econòmiques o amb moments compromesos de la història. En citaré tres o quatre casos. La Mancomunitat, el maig del 1914, comença pocs mesos abans de l'esclat de la Primera Guerra Mundial. Després, arriba Primo de Rivera i la Segona República, i ja és mala sort que coincideixi amb l'arribada a Europa de la Gran Depressió que té origen en el crack borsari del 1929. I els anys de la Segona República són anys de recessió econòmica mundial. Si la conjuntura econòmica hagués estat bona, l'ambient social hauria estat més calmat i els governs haurien pogut treballar amb més tranquil·litat. Finalment, recordaré el que anomenem transició democràtica. Compte! Parlem de transició perquè sabem que va arribar la democràcia. Però el 1975 quan es morí Franco no parlàvem de transició, sinó que ens preguntàvem què passaria. No en teníem ni idea.

Els anys de transició democràtica van coincidir una vegada més amb una crisi econòmica mundial. El 1973 es van produir alces enormes en el preu del petroli a escala mundial. Segurament van ser el detonant d'una crisi que s'estava incubant des de feia temps. En definitiva, hi havia una crisi econòmica que afectava tot el món i que a l'Estat espanyol es va intentar encobrir durant un temps. En els dos primers anys de crisi, el govern espanyol té altres preocupacions. ETA mata Carrero Blanco el 1974, Franco es mor el 1975, i Espanya viu uns anys de canvis. Aquests canvis són conseqüència de la crisi econòmica o la crisi econòmica va ser més dura pels canvis que es vivien? No ho sé, i això ens ho diran els historiadors en un futur.

Tornem uns anys enrere. Què va passar el 1914? Va ser un any molt convuls. Tot el segle xx és un segle convuls. Als meus néts els dic sovint que són la segona generació que no ha vist una guerra a Europa. Jo sóc d'abans de la guerra. No la de Cuba, sinó la Guerra Civil espanyola. Durant els anys quaranta hi havia una expressió força popular: "Sembles d'abans de la guerra". Ara s'ha perdut, però sig-

nificava: “Sembles de primer nivell”. “Aquest pa és molt bo, sembla d’abans de la guerra”. Perquè realment el pa que menjàvem era molt dolent i el d’abans era bo. L’expressió es va generalitzar i tant es podia aplicar al pa com a qualsevol altra cosa.

Els historiadors, en general, consideren que la Primera Guerra Mundial representa la fi del segle XIX i el començament del segle XX, perquè es donen uns canvis substancials. No tan sols canvia el mapa d’Europa sinó també el món europeu en tots els sentits. Fins i tot canvien les modes. Agafeu una revista de l’any 1910 i les senyores porten uns vestits que van escombrant el terra i els homes també porten uns vestits que es modificaran després. Moltes coses canvien. Per això es diu que hi ha un començament del segle XX amb el final de la Primera Guerra Mundial.

Aquesta va suposar una carnisseria espantosa. Si viatgeu veureu com a tots els pobles francesos hi ha un monòlit en el qual figuren els caiguts a la Primera Guerra Mundial. Després s’hi han afegit els de la segona i a vegades hi trobes també els de la Guerra d’Algèria o d’Indoxina. Mireu les proporcions dels morts. Ho he fet i m’impressiona. A poblets perduts de la mà de Déu on viuen 500 persones hi trobes que hi va haver 50 morts a la Primera Guerra Mundial. Potser aleshores tenien més població, però la proporció és alta. Va ser una autèntica carnisseria. Va desaparèixer tota una generació masculina.

Què va passar aquí? L’Estat espanyol es va mantenir neutral, al marge de la guerra un fet molt important. Les conseqüències que en el primer moment van ser d’espant. Era una Espanya neutral en una Europa en flames, que es va trobar que les relacions comercials s’estruncaven, les vies ferroviàries quedaven afectades, etc. A Barcelona, l’esclat de la Primera Guerra Mundial va coincidir amb un congrés sobre comerç internacional que es feia a la Llotja, a la Cambra de Comerç. Imagineu-vos el que va passar. Hi havia un francès al costat d’un alemany, que s’havien convertit en enemics als quals calia matar. D’un dia per l’altre van passar a ser enemics. El congrés es va tancar abans d’hora, és clar.

Econòmicament, l'esclat de la guerra va incidir favorablement sobre l'economia catalana i sobre l'economia espanyola. Com?

El mapa de l'Estat espanyol del 1914 és el d'un estat on la industrialització ha fracassat, com diu el doctor Jordi Nadal, però no ha fracassat ni a Catalunya ni al País Basc. A Catalunya no va fracassar perquè, per una sèrie de raons, es va crear una indústria tèxtil importantíssima, sobretot cotonera. En aquell moment la producció de la indústria cotonera catalana era més important que la suïssa o la belga i estava a primer nivell europeu. Al marge d'aquesta indústria tèxtil cotonera, que era llanera a Sabadell i Terrassa, s'anava cap a una diversificació industrial. Catalunya tenia capacitat de moure's. Al País Basc la industrialització no va fracassar perquè tenien mines de ferro i carbó a la propera Astúries i van crear una indústria siderúrgica important, a la qual s'afegia una indústria de drassanes i el transport marítim.

Amb l'inici de la Primera Guerra Mundial els nolis, els preus dels transports de les mercaderies, van experimentar una forta alça. Els naviliers i consignataris podien guanyar molts diners, però corrien un risc. A mesura que avançava la guerra, aquest transport marítim va començar a ser perillós, però quan els alemanys van donar ordre als seus submarins d'atacar tots els vaixells, fossin neutrals o no, aleshores el perill es va multiplicar, com és lògic. Hi ha un personatge, Evarist Fàbregas —que he estudiat—, que era un republicà d'esquerres, de Reus, el qual, després de guanyar diners amb el transport marítim, es va associar amb els germans Requesens per a fundar el Banc de Catalunya. Evarist Fàbregas va fer una cosa gens recomanable: es va dedicar a fer aquestes operacions de transport marítim, sense assegurança. Va tenir la sort immensa que els seus vaixells van arribar sempre a port i va fer diners a cabassos. Els bascos també van fer molts diners amb les seves companyies navilieres.

Els submarins alemanys podien afectar el transport marítim, però els catalans podíem arribar a França per terra. Els empordanesos van guanyar diners, gràcies a la seva fàcil comunicació, sense risc. Catalunya va proveir tot l'exèrcit francès d'uniformes. Hi ha una anècdota, que és història oral i que pot resultar oportuna. El 1914 la pri-

mera empresa cotonera catalana i de l'Estat era Manufacturas Sedó, d'Esparreguera, al Baix Llobregat, on actualment hi ha un museu. Quan la guerra s'havia iniciat, un general de proveïments de l'exèrcit francès es va presentar a la colònia tèxtil per a encarregar, amb urgència, molts metres de teixit per fer uniformes per als seus soldats. Va dir: "No li discutiré ni preu ni qualitat, però necessito, com més aviat millor, la màxima quantitat que pugui oferir-me" —això és el somni de tot industrial o comerciant—. L'industrial li va dir que posaria a treballar els obrers a quatre torns i que faria tot el que es pogués. Però el general insistia en més metres de teixit. L'empresari li contestà: "Si haig de produir més no li puc assegurar la qualitat." La resposta del general francès va ser: "No es preocupi, perquè abans que l'uniforme es faci malbé, el soldat que el porti ja estarà mort."

Segons la versió oral de la història, a aquest general li van fer un consell de guerra i el van afusellar. S'ho mereixia. En aquestes condicions els cotoners, els industrials tèxtils, van fer molts diners. Es van acumular fortunes que després, però, es perdran amb una rapidesa extraordinària.

Per què es van perdre? Es van perdre quan va acabar la guerra i la situació es va normalitzar. La guerra iniciada el 1914 s'acabà el 1918 i aleshores durant un any la situació es va mantenir més o menys igual. Però a partir del 1919, quan es va anar normalitzant, els preus afectats a l'alça per la guerra van recuperar els nivells anteriors i molts homes de negoci es van enganxar els dits a partir del 1920. D'aquest fenomen, en tinc un exemple en l'àmbit familiar: la família de la meva mare —Vancells— formava part de la petita burgesia terrassenca de l'època que es van fer diners, l'any 1914, i que els van perdre després. No sé ben bé per què, atès que a mi no m'ho van explicar, però van quedar sense un duro i això sí que els ho puc ben assegurar.

Tornem al tema. Què va passar del 1914 al 1918? Aquests són els anys en què es desenvolupa la Mancomunitat de Catalunya fins al 1923, quan arriba el cop d'estat de Primo de Rivera.

D'entrada es van produir uns canvis monetaris importants. Per primera i, molt possiblement, per última vegada a la història, l'Estat

espanyol era una potència monetària. La pesseta era una moneda ben valorada en el mercat internacional. Per què? Per una raó molt senzilla. Els països en guerra s'havien vist obligats a fer funcionar la màquina de fer bitllets d'una manera absolutament desmesurada. El resultat fou una gran inflació i una pèrdua del valor adquisitiu de la moneda que, pel que fa al marc alemany, serà un cas estudiat a totes les universitats. De petit, als anys quaranta, feia col·lecció de segells i en comprava d'Alemanya, emesos als anys vint, que em costaven 10 cèntims i que eren de 100 milions de marcs. No he entès mai l'alemany, però sí el suficient per veure que deia "100 milions" i que aquest era el preu per un segell que devia servir per enviar una carta a la cantonada. Al marge d'Alemanya, que va ser un cas extrem, hi va haver una forta inflació en la majoria de països europeus en guerra. En canvi, a Espanya, en mantenir-se neutral, l'emissió de bitllets va estar controlada i la pesseta es va revalorar en relació amb la majoria de les monedes europees.

L'any 1914, el mercat de capitals de l'Estat espanyol girava al voltant de dues borses: la de Madrid i la de Barcelona, coneguda amb el nom de Casino Mercantil. La de Madrid era la borsa més antiga de l'Estat, que s'havia creat per a facilitar la col·locació de bons, títols i deute de l'estat en el mercat. L'Estat estava endeutat i necessitava recursos, i emetia títols del deute que la borsa de Madrid col·locava en el mercat.

En canvi, la borsa de Barcelona era una borsa privada. Què vol dir una borsa privada? Vol dir que les transaccions de títols d'empreses que feien els membres d'aquell Casino Mercantil tenien només efectivitat entre ells. Però això era més que suficient, perquè qui eren els socis d'aquest casino? Eren els membres de la banca de valors catalana, una figura que a Madrid no existia, però que a Catalunya va arrelar ràpidament. Aquestes banques de valors portaven el nom dels banquers que les gestionaven: es deien Arnús, Garí, Soler i Torra, Jover, Mas-Sardà, etc., els quals representaven una clientela formada per una majoria de la burgesia catalana. Entre aquests banquers, el més destacat va ser Evarist Arnús —Banca Arnús—, que va

fer construir al carrer d'Avinyó de Barcelona l'edifici on tenia la seu el Casino Mercantil, un edifici que encara existeix.

La banca de valors catalana tenia una certa relació amb el que són els *investment banks* americans, però amb una diferència: l'*investment bank* és un banc que capta recursos i els inverteix, pel seu compte, allí on li sembla; mentre que la banca de valors catalana el que feia era captar recursos entre els seus clients i els invertia en títols de les empreses que els seus clients volien o en els títols que el mateix banc els recomanava. Un *investment bank* compra títols de la Coca-Cola, per exemple, i crea una cartera de valors pròpia amb accions de la Coca-Cola. Aquí no. Aquí, les banques de valors compraven accions d'Espanya Industrial SA, per exemple, per compte del client. I, a més, li aconsellaven on invertir. Els banquers feien d'intermediaris i cobraven una comissió. Una comissió que responia a la seva tasca d'assessorament dels clients.

Què té a veure això amb la Mancomunitat de Catalunya? La Mancomunitat no tenia recursos. En els primers anys no tenia ni cinc. L'única capacitat que tenia era la d'emetre deute en forma de títols, i col·locar-los en el mercat. I no els podia col·locar si no hi havia una banca de valors a la seva disposició. Per aquest fet, es creà una bona relació entre la banca de valors catalana, la Mancomunitat i la petita, mitjana o gran burgesia que tenia estalvis.

He portat uns títols emesos per la Mancomunitat. Un és del 1915 i està signat per Enric Prat de la Riba i l'altre és del 1920 i està signat per Puig i Cadafalch. Els títols són bonics, amb dibuixos artístics i, com veuen, es tracta d'una emissió al 4,5 % d'interès. Una d'aquestes emissions estava emesa a més de cinquanta anys i els interessos es cobraven mitjançant els cupons, que acompanyaven els títols. Vaig treballar a la Borsa de Barcelona durant tres anys —als anys cinquanta— i, en aquell temps, encara s'emetien així amb fulla de cupons. Les senyores titulars anaven al banc o caixa on tenien dipositats els valors, tallaven els cupons amb unes tisores i ens els donaven perquè els cobréssim.